

УДК 78.03

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-19>**Олена СТЕЦКОВИЧ,***orcid.org/0000-0002-9527-1211**аспірантка кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) elenka.stetskovich@gmail.com*

МАСОВА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ДЗЕРКАЛІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗИКОЗНАВСТВА

Статтю присвячено визначенню характеру наукової проблематики, пов'язаної зі специфікою масової музичної культури як явища, та рівню її дослідженості в сучасній українській музикології. Мета статті – висвітлити провідні аспекти репрезентації феномену масової музичної культури в українському музикознавстві. Основними методами дослідження є системний і термінологічний, а також метод типологізації.

Визначається величезна поширеність та значущість явища масової музичної культури у світовому культурному просторі ХХ – початку ХХІ ст., особливо у молодіжному середовищі. Підкреслюється особлива актуальність вивчення цієї проблематики у сучасному українському музикознавстві.

Охарактеризовано провідні напрями вітчизняних досліджень, пов'язані з онтологічними, історичними, соціокультурними, термінологічними аспектами цієї проблематики, а також визначенням специфіки окремих явищ культури ХХ – початку ХХІ ст., наближених до масової музичної культури (позаакадемічна музична культура, популярна музика тощо). Відмічено, що важливим дослідницьким напрямом, пов'язаним із проблематикою масової музичної культури ХХ – початку ХХІ ст., є розвідки в сфері рок-музики.

Охарактеризовано сучасні наукові погляди на специфіку явища масової музичної культури, а також висвітлено існуючі дефініції цього поняття.

Розглянуто жанрово-стильові межі масової музичної культури ХХ ст., її зв'язок із такими явищами, як джаз, поп- і рок-музика. Підкреслено особливу значущість цих явищ в контексті музичної культури ХХ – початку ХХІ ст.

Підкреслено величезну роль рок-музики як одного з найзначніших явищ масової музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

У висновках підведено основні підсумки дослідження та визначено перспективи подальших досліджень у даній науковій сфері.

Ключові слова: музична культура, масова музична культура, музичне мистецтво, популярна музика, рок-музика, джаз, українське музикознавство.

Olena STETSKOVYCH,*orcid.org/0000-0002-9527-1211**Postgraduate Student at the Department of Theory and History of Music
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) elenka.stetskovich@gmail.com*

MASS MUSIC CULTURE OF THE 20TH – EARLY 21ST CENTURY IN THE MIRROR OF MODERN UKRAINIAN MUSICOLOGY

The article is devoted to determining the nature of scientific issues related to the specificity of mass musical culture as a phenomenon, and the level of its research in modern Ukrainian musicology. The purpose of the article is to highlight the leading aspects of the representation of the phenomenon of mass musical culture in Ukrainian musicology. The main methods of research are systematic, terminological and comparative, as well as the method of typology.

The enormous prevalence and significance of the phenomenon of mass musical culture in the world cultural space of the 20th – early 21st centuries, especially in the youth environment, is determined. The special relevance of the study of this problem in modern Ukrainian musicology is emphasized.

The leading directions of domestic research related to the ontological, historical, sociocultural, terminological aspects of this issue, as well as the definition of the specifics of certain cultural phenomena of the 20th – early 21st centuries, which are close to mass musical culture (non-academic musical culture, popular music, etc.) are characterized. It was noted that an important research direction related to the problems of mass musical culture of the 20th – early 21st centuries is exploration in the field of rock music.

Modern scientific views on the specifics of the phenomenon of mass musical culture are characterized, as well as the existing definitions of this concept are highlighted. Genre-stylistic boundaries of mass musical culture of the 20th century, its connection with such phenomena as jazz, pop and rock music are considered. The special significance of these

phenomena in the context of musical culture of the 20th and early 21st centuries is emphasized. The huge role of rock music as one of the most significant phenomena of mass musical culture of the second half of the 20th – beginning of the 21st century is emphasized.

The conclusions summarize the main results of the research and define the prospects for further research in this scientific field.

Key words: *musical culture, mass musical culture, musical art, popular music, rock music, jazz, Ukrainian musicology.*

Постановка проблеми. Серед характерних культурних явищ ХХ – початку ХХІ ст. вагоме місце посідає масова музична культура, яка орієнтована на найширші кола сучасного суспільства і є найбільш відомою та популярною серед них (особливо у молодіжному середовищі). Тож вивчення різноаспектної проблематики, пов'язаної з цим явищем, є важливим завданням сучасного українського музикознавства.

Аналіз досліджень. Попри свою величезну популярність та соціальну значущість у світовому культурному просторі ХХ – початку ХХІ ст., феномен масової музичної культури лише в останні десятиріччя почав привертати до себе серйозну увагу українських науковців. Значна кількість вітчизняних розвідок у цій сфері присвячена історичним, соціокультурним, термінологічним аспектам цієї проблематики, а також визначенню жанрово-стильової специфіки окремих явищ масової музичної культури ХХ – початку ХХІ ст.

Так, розгляду питань онтології, соціології та термінологічного визначення масової музичної культури присвячені зокрема статті Р. Безуглої «Масова культура: до проблеми визначення поняття» (Безугла, 2010), Є. Жихаревої «Масове музичне мистецтво як феномен індустрії в умовах глобалізації культури ХХІ століття» (Жихарева, 2016), А. Калениченка «Масова музична культура» (Калениченко, 2018), С. Копилової «До питання про вплив масової культури на екзистенціальне поле людини» (Копилова, 2007), І. Лященко «Масова культура як соціальний феномен ХХ століття» (Лященко, 2017) та «Соціальні функції масової музичної культури» (Лященко, 2012), І. Лященко, О. Коваленко, П. Муляр «Основні тенденції розвитку сучасної масової та елітарної музичної культури» (Лященко, Коваленко, Муляр, 2021), Н. Самікової «Масова культура та соціокультурні тенденції ХХІ століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики)» (Самікова, 2021) тощо.

Специфіка позаакадемічної музичної культури ХХ ст. та поп-музики як явищ, наближених до масової музичної культури, проте не тотожних до неї, висвітлюється зокрема у публікаціях І. Польської «Позаакадемічна музична культура ХХ століття: аспекти осягнення» (Польська, 2022), О. Капічіної «Поп-музика в контексті фено-

менолого-естетичного аналізу» (Капічіна, 2012), Н. Самікової «Масова культура та соціокультурні тенденції ХХІ століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики)» (Самікова, 2021), тощо. До досліджень у проблемній сфері позаакадемічної музичної культури є також наближеною джазологія, представлена в українській музикології останніх років зокрема монографією Ю. Лошкова та Лі Шуай «Джаз як системне явище» (Лошков, Лі Шуай, 2019) та ін.

Одним з найважливіших дослідницьких напрямів, пов'язаних із проблематикою масової музичної культури ХХ ст., є наукові розвідки в сфері рок-музики. Серед них зазначимо докторську дисертацію В. Откидача «Рок-музика як соціокультурне явище» (Откидач, 2008), його ж монографію «Рок-музика і світовий художній процес» (Откидач, 2005) та статтю «Деякі культурологічні аспекти функціонування сучасної рок-музики» (Откидач, 2010), статті Ю. Лошкова «Рок-музика в Україні: ознаки періодизації» (Лошков, 2015) та «Рок-музика в Україні: період відродження» (Лошков, 2016) тощо.

Мета статті – висвітлити провідні аспекти репрезентації феномену масової музичної культури в українському музикознавстві.

Виклад основного матеріалу. Музична культура ХХ – початку ХХІ століть є складним та неймовірно різноманітним за своїм жанрово-стильовими орієнтирами, інтонаційним змістом, авторськими і виконавськими світами явищем. На специфіку його динамічного розвитку суттєво вплинули притаманні цій добі соціокультурні процеси, що віддзеркалилися у соціальній, політичній, науково-технічній і, безумовно, художній царинах.

Нові парадигми культури знайшли своє відображення в функціонуванні різноманітних сфер музичного мистецтва ХХ століття. Зміни, які відбулися в музичному мистецтві Новітнього часу, зумовлені новими умовами і чинниками соціокультурного буття, що позначилися на жанрово-стильовій сфері, процесах композиторської і виконавської творчості та слухачького сприйняття. Тенденції оновлення виявилися на усіх складових виражальної системи музичного мистецтва – ладогармонічній організації, метроритмі, структурних закономірностях тощо.

В ХХ ст. відбувалося докорінне переосмислення традиційних жанрово-стильових явищ в мистецькій сфері та формування новітніх феноменів, обумовлених розвитком масової музичної культури. Змінилася сама її роль в суспільному житті. Порівняно з музичною культурою ХІХ ст., у ХХ ст. суттєво збільшується суспільна значущість багатоманітних жанрів і стилів популярно-масової музики, які включають у себе різні форми музичної естради, джаз, поп- та рок-музику, зокрема сучасні синтетичні жанрово-стильові явища музично-сценічного (рок-опери, мюзикл, ревію) і інструментального (симфоджаз, симфорок, джаз-рок, етнопоп тощо) типів.

Сучасна людина, на думку дослідниці С. Копилової, «прагне до створення нової реальності у формі певної міфологізації світу, як засобу гармонізації стосунків між “Я” і навколишнім середовищем» (Копилова, 2007: 79).

Як відзначає І. Лященко, «Культура – це дзеркало, в якому відбивається людина в усій повноті своїх дій, прагнень, вчинків, почуттів» (Лященко, 2009: 340). Дослідниця розглядає культуру як багатовимірну систему, яка вибудовується через функціонування певних історичних типів з їх оригінальними характерними ознаками, принципами, механізмами. За висловом науковиці, «одним з визначальних смислових векторів сучасної культури виступає співіснування таких культурних феноменів <...>, як масова та елітарна культури» (Лященко, 2009: 340), які «не тільки уособили актуальне для європейської людини коло культурних проблем початку ХХ ст., але й фундаментально вплинули на сучасну культурну ситуацію, яка характеризується пошуками шляхів подолання розриву між елітарною та масовою культурами, традиціями і новацією, Заходом і Сходом, що уособлює спосіб існування культури і людини в культурі» (Лященко, 2009: 340).

Масова культура в загальному контексті ХХ ст. – початку ХХІ ст. являє собою самобутнє, динамічно еволюціонуюче і полісемантичне за сутністю і специфікою явище соціокультурного буття, представлене різноманітним стилів, жанрів та напрямів. Системна еволюція вищезгаданого явища, що отримує неоднозначну конотацію: масова культура, позаакадемічна сфера, значний сегмент якої складає музика – суперечливий, полісистемний, поліжанровий і багатоплановий культурний пласт.

У сучасному українському музикознавстві існують різні точки зору щодо розуміння та визначення самого поняття *масова культура*.

Так, наприклад, за формулюванням І. Лященко, масова культура часто розглядається як «куль-

тура масового суспільства, ... пов'язана з масовим розповсюдженням технологій тиражування культурних текстів» (Лященко, 2009: 342) або як «позначення однієї з областей культури, яка приймається більшістю населення, на протигагу елітарній культурі» (Лященко, 2009: 342). У такому значенні масова музична культура розуміється також як *популярна музична культура* (Лященко, 2009: 342).

Погоджуючись з висновком І. Лященко, слід зазначити, що культура мас стала потужним регулятором життєдіяльності сучасного людства, об'єднавши низку вельми важливих, впливових, визначальних факторів та смислових акцентів. А отже, проблема масової культури залишається актуальною для сьогодення і потребує подальшого розгляду, зокрема, в подальшій розробці дефініцій цього та споріднених із ним феноменів, аналізу механізмів його функціонування в сучасному соціумі, дослідженні його співвідношення з елітарною, народною та популярною культурами (Лященко, 2009: 349).

Змістовну диференціацію понять «масова культура» та «популярна культура» та їхню історичну трансформацію аналізує на матеріалі поп-музики Н. Самікова у статті «Масова культура та соціокультурні тенденції ХХІ століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики)» (Самікова, 2021). Дослідниця визначає, що під згаданими поняттями розуміється «сукупність культурних форм, які характеризуються: яскраво вираженою комерційною складовою <...>; доступністю та популярністю серед максимально широкої аудиторії <...>; розважальною складовою; стандартизованістю художньої складової; космополітичністю, або більш конкретно – полікультурністю» (Самікова, 2021: 26).

В свою чергу, Є. Жихарева у статті «Масове музичне мистецтво як феномен індустрії в умовах глобалізації культури ХХІ століття» визначає, що «у ХХІ столітті, в умовах світової культурної глобалізації, масове музичне мистецтво перш за все представляє сучасне мистецтво, яке не потребує порівнянь і приниження, бо є окремим незалежним видом мистецтва, без якого неможливо уявити соціокультурне сьогодення» (Жихарева, 2016: 368). Дослідниця наголошує на тому, що «Масове музичне мистецтво сучасності є феноменом, популярність якого збільшується завдяки глобальним медіа та процесам світової культурної глобалізації» (Жихарева, 2016: 368). На її думку, характерною ознакою масової музики є насамперед «віддзеркалення реалій сучасності» (Жихарева, 2016: 369).

Окреслюючи обсяг сфери масової музичної культури, А. Калениченко в статті «Масова музична культура» висловлює думку про те, що у вітчизняній практиці в зазначеному понятті «об'єднують комерційні відгалуження джазу, традиційну музику та молодіжну естраду. Вони є творчо-виконавськими підвалинами музичного шоу-бізнесу – діяльності зі створення та розповсюдження творів часових видів мистецтв з метою отримання прибутку» (Калениченко, 2018). Висвітлюючи провідні ознаки та функції шоу-бізнесу – («комерційну, розважальну та культурну») (Калениченко, 2018), – науковець підкреслює, що це явище «характеризується видовищністю, масовістю, популярністю, вмінням задовольняти потребу в розвагах, наявністю розвиненої інфраструктури, постаті «зірки» (соліста-виконавця, композитора, поета-пісняр, ансамблю чи навіть оркестру)» (Калениченко, 2018), а також є пов'язаним «із рекординговою, гастрольно-концертною та кліпмейкерською індустрією, музичною дистрибуцією, спеціалізованими засобами масової інформації» (Калениченко, 2018).

Визначаючи жанрово-стильові межі масової музичної культури ХХ ст., І. Лященко зазначає, що до цієї сфери «поряд з традиційною естрадною музикою і авторською піснею зазвичай відносять різновиди сучасного джазу, поп- і рок-музики. Крім того, в якості жанрових та стильових складових масової музики можна також розглядати ритм-енд-блюз, хіп-хоп (реп), соул, диско» (Лященко, 2012: 245). Дослідниця особливо підкреслює, що попри загальні глобалізаційні тенденції, «в кожній країні спостерігаються автономні риси так би мовити національного варіанту масової музичної культури» (Лященко, 2012: 247).

Характерною рисою музичної культури ХХ – початку ХХІ ст., яка поєднує численні напрями академічної та позаакадемічної (у тому числі популярної та масової) музики, є жанрове і стильове розмаїття. Тож концепт масової музичної культури кореспондує з близьким до нього поняттям *позаакадемічна музична культура*, яке є також методологічно важливим в контексті даної статті.

Як зазначає І. Польська у публікації «Позаакадемічна музична культура ХХ століття: аспекти осягнення», «Музична культура ХХ століття є надзвичайно <...> багатовекторним та суперечливим явищем, осягнення якого потребує – поряд із вивченням специфіки академічного музичного мистецтва цього періоду – також аналізу явищ і процесів, пов'язаних із розвитком позаакадемічної сфери, котра відіграє величезну роль у музичному просторі доби» (Польська, 2022: 45).

Вчена підкреслює, що «поняття “позаакадемічна музична культура” тісно корелює з поняттям “масова музична культура”, втім не є тотожним щодо останнього» (Польська, 2022: 45). Характеризуючи буттєвий і жанрово-стильовий простір позаакадемічної музичної культури, музикознавиця зазначає, що він «традиційно містить у собі такі сфери, як музичний фольклор, музика побуту в усьому багатстві та розмаїтті жанрів і різновидів, популярні види легкої професійної музики тощо» (Польська, 2022: 45). Втім, у ХХ ст., за висловом вченої, «у зазначеній царині виникають нові види, жанри та стилі музичної творчості, поява котрих пов'язана із прагненням музикантів – професіоналів та аматорів – у новій співзвучній і доступній формі висловити своє розуміння часу, духу епохи. До таких нових напрямів позаакадемічної музичної культури належать мистецтво джазу, музичної естради, поп- та рок-музика тощо» (Польська, 2022: 45).

На думку І. Польської, розвиток позаакадемічної музичної культури ХХ ст. «щільно пов'язаний також із кристалізацією масової музичної культури як такої та музичної індустрії, шоу-бізнесу, хоча взаємодія між цими явищами є доволі неоднозначною» (Польська, 2022: 45). При цьому, за висловом науковиці, «форми музичної творчості, популярні в позаакадемічній сфері музичної культури ХХ століття (особливо його другої половини), суттєво відрізняються від своїх історичних попередниць, зберігаючи при цьому певні риси внутрішньої спадкоємності з ними» (Польська, 2022: 46).

Серед найвагоміших нових явищ у позаакадемічному культурному просторі ХХ ст. слід назвати джаз і рок-музику. Активно розвиваючись та еволюціонуючи упродовж усього ХХ ст., джаз величезною мірою вплинув на розвиток усієї музичної культури цієї доби, знайшовши яскраве віддзеркалення не лише у позаакадемічній, а також і в академічній мистецькій сфері.

Одним з найпоширеніших нових явищ, притаманних позаакадемічній музичній культурі другої половини ХХ – початку ХХІ ст., є явище рок-музики, котре «сконцентрувало у собі багато гострих проблем часу – і соціокультурних, і художньо-естетичних, і суто музичних» (Польська, 2022: 46).

В культурі і мистецькій сфері ХХ – початку ХХІ ст. рок-музика як системне соціокультурне явище та сфера мистецького самовираження, посідає особливе місце. Законодавцями рок-напрямом у культурі ХХ ст. стали найбільш економічно розвинуті і демократичні країни. Підґрунтям до його

виникнення є вважати низку соціокультурної, філософсько-етичної, естетичної і мистецької проблематики другої половини ХХ ст.

Інтерпретуючи жанрово-стильове явище року в системі культури, В. Откидач зв'язує проблеми існування рок-музики з трьома складовими: 1) масовою культурою; 2) молодіжною музичною культурою; 3) власне аспектами функціонування рок-музики (Откидач, 2010: 5).

Традиційним є уявлення, що рок – це агресивне сприйняття світу, протест особистості, конфліктність. Але рок як багатоманітне й цілісне явище світосприйняття й напрям в мистецтві і культурі має і ліричну складову, яка не настільки яскраво постає перед людиною в мить сприйняття цього музичного стилю. Романтичне світовідчуття, як підґрунтя для рок-музики, пов'язане з певним протестом проти часу, проти норм поведінки, які нав'язує суспільство.

Згідно усталеним твердженням в культурології і мистецтвознавстві, розвиток рок-музики тісно пов'язаний з соціокультурним, технічним, економічним, політичним, художньо-естетичним розвитком суспільства.

Сьогодні рок-музика є вагомою складовою музичної культури, засобом активного творчого самовираження. Існуючи у множинності напрямів, мікстових поєднань (джаз-рок, симфо-рок, рок-поп тощо), національних репрезентацій, зокрема українській, рок-музика як феномен культури і явище мистецького буття ілюструє розмаїття сучасних

поглядів на світ, є втіленням музичного засобу віддзеркалення реальності на основі синтезу різних стильових і жанрових вирішень, інтонаційно-художніх, метроритмічних і тембрових прочитань.

Висновки. Масова музична культура другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. постає унікальним явищем, що віддзеркалює процеси інтенсифікації соціальних та мистецьких (жанрово-стильових) перетворень. У культурному просторі сьогоденної масової музичної культури, розмаїто презентованої представниками різноманітних стильових напрямів, одними з найпопулярніших є явища джазова, рок- і поп-музики.

В українському музикознавстві останніх десятиріч започатковано певний корпус досліджень, пов'язаних із різними аспектами проблематики масової музичної культури, джазології, рок-музики, тощо. Значна кількість вітчизняних розвідок у цій сфері присвячена історичним, соціокультурним, термінологічним аспектам цієї проблематики, а також визначенню жанрово-стильової специфіки окремих явищ позаакадемічної музичної культури ХХ – початку ХХІ ст.

Втім цей дослідницький напрям, попри свою актуальність і значущість, досі ще знаходиться на периферії вітчизняної музичної науки.

Суттєвим перспективним завданням сучасної української музикології є розробка єдиного поняттєвого апарату з цих питань, що є важливою складовою подальших наукових розвідок у цій проблемній царині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безугла Р. І. Масова культура: до проблеми визначення поняття. Культура і мистецтво у сучасному світі. 2010. № 11. С. 25–34.
2. Бойко О. Українська масова музика: спроба типології підходів. Культура України. Серія: Мистецтвознавство: зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків, 2016. Вип. 54. С. 24–33.
3. Жихарева Є. М. Масове музичне мистецтво як феномен індустрії в умовах глобалізації культури ХХІ століття. Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття. Матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. 14–15 квітня 2016 року, м. Київ. С. 368–375.
4. Калениченко А. П. Масова музична культура. Енциклопедія Сучасної України / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. Том 19. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65986 (дата перегляду: 24.07.2022)
5. Капічіна О. Поп-музика в контексті феноменолого-естетичного аналізу. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва. 2012. № 3. С. 24–28.
6. Копилова С. До питання про вплив масової культури на екзистенціальне поле людини. Грані. 2007. № 4. С. 78–85.
7. Лі Шуай, Лошков Ю. Джаз як системне явище : моногр. Харків: ХДАК, 2019. 183 с.
8. Лошков Ю. Рок-музика в Україні: ознаки періодизації. Аркадія. 2015. № 1. С. 14–18.
9. Лошков Ю. Рок-музика в Україні: період відродження. Аркадія. 2016. № 1. С. 8–13.
10. Лященко І. С. (2017). Масова культура як соціальний феномен ХХ століття. Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць / Ред.: Я. В. Шрамко. Вип. 10. Кривий Ріг. С. 340–349.
11. Лященко І. С. Соціальні функції масової музичної культури. Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць / Ред.: Я. В. Шрамко. Вип. 13. Кривий Ріг, 2012, С. 245–255.
12. Лященко І., Коваленко О., Муляр П. Основні тенденції розвитку сучасної масової та елітарної музичної культури. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 37, том 2, 2021. С. 35–41.
13. Откидач В. Деякі культурологічні аспекти функціонування сучасної рок-музики. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв; за ред. Даниленка В. Х., 2010. С. 248–252.

14. Откидач В. Рок-музика і світовий художній процес: монографія. Харків. держ. акад. культури. Харків: ХДАК, 2005. 293 с.
15. Откидач В. Рок-музика як соціокультурне явище: дис. ... д-ра мистецтвознавства: 26.00.01 – Теорія та історія культури / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 393 с.
16. Польська І. І. Позаакадемічна музична культура ХХ століття: аспекти осягнення. Modern issues of practice and theory. Abstracts of II International Scientific and Practical Conference. London, Great Britain 2022. Pp. 45–47.
17. Самікова Н. Масова культура та соціокультурні тенденції ХХІ століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики). Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2021. № 1 (50). С. 21–35.

REFERENCES

1. Bezuhla, R. (2010). *Masova kultura: do problemy vyznachennia poniattia. Kultura i mystetstvo u suchasnomu sviti* [Mass culture: to the problem of defining the concept. Culture and art in the modern world]. Vyp. 11. Pp. 25–34 [in Ukrainian]
2. Boiko O. (2016) *Ukrainska masova muzyka: sprobа ty polohii pidkhodiv. Kultura Ukrainy* [Ukrainian mass music: an attempt at a typology of approaches. Culture of Ukraine] *Seriia: Mystetstvoznavstvo: zb. nauk. pr. / Kharkiv. derzh. akad. kultura; za zah. red. V. M. Sheika*. Kharkiv. Vyp. 54. Pp. 24–33. [in Ukrainian]
3. Zhykharieva Ye. (2016) *Masove muzychne mystetstvo yak fenomen industrii v umovakh hlobalizatsii kultury KhKhI stolittia. Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vyklyky KhKhI stolittia* [Mass musical art as a phenomenon of industry in the conditions of cultural globalization of the 21st century. Professional art education and artistic culture: challenges of the 21st century.] *Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv. Pp. 368–375. [in Ukrainian]
4. Kalenychenko A. (2018) *Masova muzychna kultura. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Mass musical culture. Encyclopedia of Modern Ukraine]. *Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen.* Kyiv. Ch. 19. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65986 (дата перегляду: 24.07.2022) [in Ukrainian]
5. Kapichina O. (2012) *Pop-muzyka v konteksti fenomenoloho-estetychnoho analizu* [Pop music in the context of phenomenological and aesthetic analysis.]. *Visnyk Derzhavnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstva.* Vyp. 3. Pp. 24–28. [in Ukrainian]
6. Kopylova S. (2007) *Do pyttannia pro vplyv masovoi kultury na ekzystentsialne pole liudyny* [To the question of the influence of mass culture on the existential field of man]. *Hrani.* Vyp. 4. Pp. 78–85. [in Ukrainian]
7. Li Shuai, Loshkov Yu. (2019) *Dzhaz yak systemne yavyshe* [Jazz as a systemic phenomenon] : monohr. Kharkiv: KhDAK., 183 p. [in Ukrainian]
8. Loshkov Yu. (2015) *Rok-muzyka v Ukraini: oznaky periodyzatsii* [Rock music in Ukraine: signs of periodization]. *Arkadiia.* Vyp 1. Pp. 14–18. [in Ukrainian]
9. Loshkov Yu (2016) *Rok-muzyka v Ukraini: period vidrodzhennia* [Rock music in Ukraine: a period of revival.] *Arkadiia.* Vyp 1. Pp. 8–13. [in Ukrainian]
10. Liashchenko I. (2017). *Masova kultura yak sotsialnyi fenomen XX stolittia* [Mass culture as a social phenomenon of the 20th century.] *Aktualni problemy dukhovnosti: zb. nauk. prats / Red.: Ya. Shramko.* Kryvyi Rih. Vyp. 10. Pp. 340–349. [in Ukrainian]
11. Liashchenko I. (2012) *Sotsialni funktsii masovoi muzychnoi kultury* [Social functions of mass musical culture]. *Aktualni problemy dukhovnosti: zb. nauk. prats / Red.: Ya. Shramko.* Kryvyi Rih. Vyp. 13. Pp. 245–255. [in Ukrainian]
12. Liashchenko I., Kovalenko O., Muliar P. (2021) *Osnovni tendentsii rozvytku suchasnoi masovoi ta elitarnoi muzychnoi kultury* [The main trends in the development of modern mass and elite musical culture.]. *Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk.* Vyp. 37, Ch 2. Pp. 35–41. [in Ukrainian]
13. Otkydach V. (2010) *Deiaki kulturolohichni aspekty funktsionuvannia suchasnoi rok-muzyky* [Some cultural aspects of the functioning of modern rock music]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv: zb. nauk. pr. / Khark. derzh. akad. dyzainu i mystetstv; za red. Danylenka V.* Pp. 248–252. [in Ukrainian]
14. Otkydach V. (2005) *Rok-muzyka i svitovyi khudozhnii protses* [Rock music and the world artistic process]: *monohrafiia.* Kharkiv. derzh. akad. kultury. Kharkiv: KhDAK. P. 293 [in Ukrainian]
15. Otkydach V. (2008) *Rok-muzyka yak sotsiokulturne yavyshe* [Rock music as a sociocultural phenomenon]: *dys. ... d-ra mystetstvoznavstva: 26.00.01 – Teoriia ta istoriia kultury / Kharkiv. derzh. akad. kultury.* Kharkiv. P 393. [in Ukrainian]
16. Polska I. *Pozaaakademichna muzychna kultura XX stolittia: aspekty osiahnennia* [Non-academic musical culture of the 20th century: aspects of comprehension]. Modern issues of practice and theory. Abstracts of II International Scientific and Practical Conference. London, Great Britain 2022. Pp. 45–47. [in Ukrainian]
17. Samikova N. (2021) *Masova kultura ta sotsiokulturni tendentsii XXI stolittia: vzaiemozviazok ta realizatsiia (na prykladi okremykh zrazkiv pop-muzyky)* [Mass culture and sociocultural trends of the 21st century: relationship and implementation (on the example of individual samples of pop music)]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. Chaikovskoho.* Vyp. 1 (50). Pp. 21–35. [in Ukrainian]